

PROVINCIE :: UTRECHT

Gemeente Utrecht

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

**Slimme &
Gezonde Stad**

Ministerie van Economische Zaken

Intentieovereenkomst Living Lab Utrecht 'Slimme en Gezonde Stad'

Ondergetekenden,

- Het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Utrecht, op grond van het besluit van 17 mei 2016 rechtsgeldig vertegenwoordigd door de wethouder voor Gezondheid en het Stationsgebied, dhr. V. Everhardt, hierna te noemen: de gemeente Utrecht;
- Het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht, op grond van het besluit van 24 mei 2016 rechtsgeldig vertegenwoordigd door de gedeputeerde van Milieu, mw. A.M.A. Pennarts-Pouw, hierna te noemen: de provincie Utrecht;
- De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, mw. S.A.M. Dijkema, handelend in de hoedanigheid van bestuursorgaan, hierna te noemen: de staatssecretaris van IenM;
- De Staatssecretaris van Economische Zaken, dhr. M.H.P. van Dam, handelend in de hoedanigheid van bestuursorgaan, namens deze dhr. R. Feringa, hierna te noemen: de staatssecretaris van EZ.

Hierna allen tezamen genoemd: Partijen,

delen de visie dat:

- een gezonde stedelijke leefomgeving één van de duurzame innovatiemotoren voor steden en regio's is, waar zowel mensen als economie van profiteren, nu én in de toekomst.

- een Living Lab, een onderzoeksgebied in de stad waar overheden en andere betrokken partijen intensief samenwerken (zie definities), de (noodzakelijke) ruimte biedt om te experimenteren met innovatieve concepten, onder meer over gezondheid, leefomgevingskwaliteit en participatie.

overwegende dat:

De gemeente Utrecht:

- één van de snelst groeiende grote gemeenten van Nederland is en voor een grote inbreidingsopgave staat;
- de ambitie heeft om de hoge kwaliteit van leven en concurrentiekracht te behouden en waar mogelijk te verbeteren;
- in haar coalitieakkoord 'Utrecht maken we samen'¹ gezondheid als belangrijk uitgangspunt van beleid heeft neergezet;
- duurzame groei en versterking van leefomgevingskwaliteit als uitgangspunt neemt en niet als randvoorwaarde^{1,2}, zodat stad en regio Utrecht zich duurzaam ontwikkelen waarbij 'Healthy Urban Living'³ leidend is;
- met haar Toekomstvisie 'a Healthy Urban Boost'⁴ streeft naar een nationaal en internationaal toonbeeld van gezonde en duurzame verstedelijking voor Het Nieuwe Centrum van Utrecht (zie definities), waarin het stationsgebied een centrale rol speelt; een visie die in 2016 wordt uitgewerkt tot een Structuurvisie en in de zomer van 2017 zal worden vastgesteld in de gemeenteraad;
- met haar strategie 'Healthy Urban Living' gehoor heeft gegeven aan de oproep van het kabinet om te komen tot city deals voor versterking van groei, innovatie en leefbaarheid, ook verwoord in 'Agenda Utrecht: Gezond Stedelijk Leven2'.

Het Kabinet:

- eind 2014 vanuit de Agenda Stad⁵ steden heeft uitgenodigd om proposities in te dienen om te komen tot city deals voor het versterken van groei, innovatie en leefbaarheid.

De staatssecretaris van IenM:

- in het kader van de Agenda Stad de ambitie heeft om in een aantal Living Labs te experimenteren met innovatieve concepten, onder meer op het gebied van gezondheid

¹ <http://www.utrecht.nl/college-van-b-en-w/coalitieakkoord-2014-2018/>

² Agenda Utrecht: Gezond Stedelijk Leven http://agendastad.nl/wp-content/uploads/2015/06/Agenda-Utrecht_position-paper-regio-Utrecht-Agenda-Stad.pdf

³ De strategie Healthy Urban Living (HUL) heeft zes voorstellen voor city deals voortgebracht: Health Hub; Healthy Urban Boost; Betaalbaar en energiezuinig wonen; Last and first mile; Electric-hub en Social Impact Factory. Zie ook voetnoot 2.

⁴ <http://cu2030.nl/images/2015-04/toekomstvisie-utrecht-centrum-a-healthy-urban-boost.pdf>

⁵ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 2014-2015, 31 757 Nr. 73, Brief van de Ministers van Binnenlandse Zaken En Koninkrijksrelaties, van Economische Zaken en van Infrastructuur en Milieu en de Staatssecretaris Van Infrastructuur en Milieu

en leefkwaliteit. Deze living labs kunnen eventueel onderdeel worden van toekomstige city deals waar diverse steden en andere partijen bij zijn aangesloten.

- in 2014 in haar beleidsbrief 'Modernisering Milieubeleid'⁶ een vernieuwend milieubeleid heeft gepresenteerd;
- als onderdeel van de aanpak 'Modernisering Milieubeleid' het programma 'Slimme en Gezonde Stad (SGS)⁷' heeft opgesteld om samen met gemeenten, regionale overheden, bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties te werken aan een gezonde leefomgeving in steden.

De provincie Utrecht:

- het belang van gezondheid en leefomgevingskwaliteit onderstreept in haar coalitieakkoord 'In Verbinding'⁸ en bijbehorend strategisch kader⁹;
- een gezonde leefomgeving als essentieel beschouwt voor het behouden van de status van één van de meest competitieve regio's van Europa, een Topregio;
- het realiseren van een gezonde leefomgeving als één van de belangrijkste opgaven voor betrokken overheden beschouwt om de Utrechtse regio gezond, bereikbaar en aantrekkelijk te houden;
- de propositie van de gemeente Utrecht, 'Agenda Utrecht: Gezond Stedelijk Leven2', onderschrijft en deze in lijn ziet met haar eigen ambities op het gebied van gezonde leefomgeving;
- is gestart met het opstellen van het aanjaagprogramma Gezonde Leefomgeving.

De staatssecretaris van EZ:

- het belangrijk vindt om de natuur en biodiversiteit te behouden voor een gezonde en aantrekkelijke stad voor inwoners, bedrijven en werknemers;
- overheden, bedrijven en maatschappelijke partners stimuleert om samen werk te maken van groen in de stad, netwerken te gebruiken en verbinding te zoeken met economische kansen;

⁶ Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 2013–2014, 28 663 Nr. 55, Brief van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu

⁷ www.slimmeengezondestad.nl

⁸ Coalitieakkoord gemeente Utrecht:

https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjp_tfT3MzMAhXBJZoKHVLRcQlQFggcMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.provincie-utrecht.nl%2Fpublish%2Fpages%2F544%2Fcoalitieakkoord_def.pdf&usg=AFQjCNHzRCUPiyrKI7VsGtYo0nLWqmBsJA&sig2=WMrSPsHLWykWh_QA91LHkw&bvm=bv.121421273,d.bGs

⁹ Strategische Agenda provincie Utrecht 2011-2015:

https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi1-tbT3czMAhXod5oKHRO3AYYQFggcMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.provincie-utrecht.nl%2Fpublish%2Flibrary%2F681%2Fstrategische_agenda_provincie_utrecht_2011-2015.pdf&usg=AFQjCNEp1RJKwTbI0zewhDftQu_twdpE3w&sig2=t4wnahfwFDvPKdVvLUkDQ&bvm=bv.121421273,d.bGs

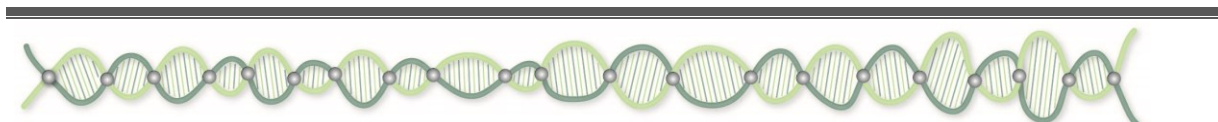

- inzet op het uitbreiden en delen van kennis over de waarde van groen, biodiversiteit en stadslandbouw om draagvlak voor natuur te vergroten, de waarde van natuur voor de leefbaarheid in de stad te benutten en als voorbeeld te dienen voor andere steden.

De partijen:

- in november 2015 gezamenlijk de mogelijkheden voor een Living Lab Utrecht hebben verkend;
- na november 2015 in wisselende samenstellingen plannen, beelden en verwachtingen rondom een Living Lab Utrecht nader hebben uitgewisseld.

Figuur 1: tijdslijn opzet en uitvoering Living Lab (nader toegelicht in de bijlage).

komen het volgende overeen:

Doel

1. Partijen hebben als doel het blijvend verbeteren van de stedelijke leefomgevingskwaliteit van de gemeente Utrecht, door:
 - innovaties in beleid en best practices centraal te stellen en belemmeringen in regelgeving op te sporen, met de kanttekening dat achterliggende opgaven niet noodzakelijkerwijs ook in dit Living Lab worden opgelost, maar wel worden geagendeerd;
 - de mogelijkheid te bieden om innovatieve concepten en technieken toe te passen;
2. Partijen richten hiertoe in Het Nieuwe Centrum van Utrecht een Living Lab op, dat:
 - helpt de grote en duurzame inbreidingsopgave in het stationsgebied van de gemeente Utrecht concreet te maken en de fysieke, stedelijke leefomgevingskwaliteit in een hoogstedelijke omgeving te verbeteren;
 - resulteert in verdere ontwikkeling van kennis, expertise, gegevens, methoden en instrumenten;
 - leidt tot een kennis- en onderzoeksagenda ten behoeve van de uitvoering van de voorgenomen activiteiten;
 - een gezamenlijke werkruimte voor het Stadslab heeft waarin, naast betrokken overheden, ook politici, inwoners van Utrecht, stakeholders, bedrijven en belangenorganisaties mee kunnen ontwerpen.
 - de partijen uitdaagt om vanuit hun rol in het overheidsbestel kennis, kunde, uren en/of financiële middelen in te brengen om gezamenlijk nieuwe oplossingsrichtingen te onderzoeken;
3. Het Living Lab is een netwerk in wording:
 - eventueel met partijen die nog niet expliciet in deze overeenkomst zijn genoemd, zoals inwoners van Utrecht, ondernemers, maatschappelijke organisaties en onderzoeksinstituten (zie bijlage);
 - dat in de toekomst een onderdeel kan worden van een eventuele city deal 'Duurzame gezonde verstedelijking', waar ook andere steden bij kunnen aanhaken met aansprekende ambities op dit gebied;
4. Het Living Lab vraagt een open houding van partijen voor het halfjaarlijks bijstellen van doelen of werkwijzen binnen deze overeenkomst op basis van nieuwe kansen, dilemma's of uitdagingen;
5. Het Living lab is succesvol als:
 - er een uitwerking komt van de vier vastgestelde werklijnen (klimaatneutrale/klimaatrobuuste stad; ontwerp en inrichting dat uitnodigt tot

- gezond gedrag; duurzame en schone mobiliteit; circulaire economie), en mogelijk ook van aanvullende werklijnen (zie figuur 2);
- er een aantal experimenten en onderzoeken wordt uitgevoerd in relatie tot de vastgestelde werklijnen.
 - de resultaten van de projecten en onderzoeken uit het Living Lab worden meegewogen in de ontwikkeling van Het Nieuwe Centrum van Utrecht als ‘a Healthy Urban Boost’;

Definities

Partijen hanteren in de acties van Living Lab de volgende definities:

1. City deal: City Deals zijn publiek–private afspraken over samenwerking bij innovatieve oplossingen voor een concrete, stedelijke opgave. City Deals formuleren een aansprekende ambitie ten aanzien van een of meerdere grote maatschappelijke opgaven, organiseren agglomeratiekracht door samenwerking tussen steden en stedelijke regio’s (zowel nationaal als grensoverschrijdend), nemen publiek–private samenwerking tussen bedrijfsleven, overheden, kennispartners en maatschappelijke initiatieven als uitgangspunt en zijn innovatief en gericht op doorbraken die ook internationaal aansprekend en uitventbaar zijn.⁵
2. Living Lab¹⁰: Living Labs zijn initiatieven van coalities geïnitieerd door de steden, die een aansprekende ambitie formuleren ten aanzien van één of meerdere grote maatschappelijke opgaven. Een Living Lab werkt vanuit een geografisch afgebakend gebied, is innovatief (o.a. experimenteren met nieuwe samenwerkingsvormen en werkwijzen, evalueren van innovatieve ideeën, concepten, scenario’s en gerelateerde technologische ontwikkelingen) en gericht op doorbraken, die ook internationaal aansprekend en uitventbaar zijn. De gebruikers staan centraal en er is sprake van een open–innovatie systeem. Het Living Lab in Utrecht verenigt stakeholders in een meerjarige, gebiedsgerichte samenwerking om een leer– en realisatieomgeving te creëren om transitie en systeemveranderingen op gang te brengen.
3. Programma Slimme en Gezonde Stad, hierna te noemen SGS. Dit is een programma van de staatssecretaris van IenM gericht op de permanente verbetering van de leefomgevingskwaliteit in steden.
4. Het Nieuwe Centrum van Utrecht: is het gebied ten westen van het Centraal Station van Utrecht, dat de komende jaren herontwikkeld wordt tot een volwaardig, duurzaam centrumgebied met ruimte voor werken, wonen en uitgaan.
5. Stadslab: een gezamenlijk door de partijen ingerichte werkruimte in het Stadskantoor van de gemeente Utrecht waar, net als in een laboratorium, geëxperimenteerd kan worden met ontwerp, (big) data, nieuwe

¹⁰ Voor een toelichting zie de kamerbrief over Agenda Stad (kamerstuk 31 757, nr. 73).

samenwerkingsvormen, etc. In deze ruimte bevinden zich flexibele werkplekken voor betrokkenen van de partijen, maquettes, een digitale ontwerptafel, posters, etc.

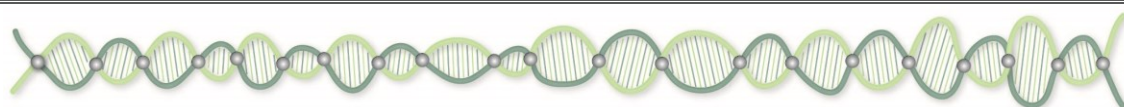
6. Topregio: een duurzame en leefbare regio met een sterke concurrerende economie, die tot de top van de best presterende en meest concurrerende regio's van Europa behoort.

Inzet en acties van de partijen voor het Living Lab Utrecht

Artikel : inzet alle Partijen

1. Partijen spreken af dat de ontwikkeling van het stationsgebied tweede fase, aangeduid met de term: 'a Healthy Urban Boost ' voor Het Nieuwe Centrum van Utrecht, het voornaamste plangebied is voor het Living Lab 'Slimme en Gezonde Stad Utrecht'. Partijen erkennen hierbij dat deze focus op Het Nieuwe Centrum van Utrecht een brede blik op stad en regio tot gevolg heeft;
2. Partijen spreken af dat het Living Lab 'Slimme en Gezonde Stad Utrecht' fungeert als een lerend netwerk, waar:
 - o ruimte wordt gemaakt voor een actiegerichte werkwijze;
 - o per halfjaar gezamenlijk wordt besloten over onderzoeksvragen en de manier waarop deze worden opgepakt. Hierna start de uitvoering van een dergelijke afspraak projectmatig en resultaatgericht. Bij afronding van een project wordt geëvalueerd of en hoe een volgende stap wordt ingezet;
 - o per halfjaar projectuitvoerende partijen worden geadviseerd over uitvoering van projecten, waarna budgethouders gezamenlijk besluiten over een vervolg;
 - o per half jaar een voortgangsoverleg wordt georganiseerd tussen partijen, zowel op uitvoerend als budgetbeherend niveau. De betrokken bestuurders worden op essentiële momenten uitgenodigd voor een overleg;
3. Partijen spreken af dat de werkgroep (zie organisatie) kennisdelingsactiviteiten voor overheden en andere partijen gaat organiseren, zoals:
 - o bijeenkomsten, excursies en expert meetings;
 - o het geven van een vervolg aan de resultaten van de innovatie challenge Slimme en Gezonde Stad en de kennis die door de partijen is opgehaald tijdens de internationale conferentie: 'Building the Future of Health' in Groningen, 1-4 juni 2016 t.b.v. het Living Lab in Utrecht;
 - o communicatie over het Living Lab;
 - o inbreng in het programma Agenda Stad¹¹Partijen betrekken kennisinstellingen bij dit gezamenlijke zoekproces naar gezond leven in de stad. Met de Hogeschool Utrecht en de Universiteit Utrecht wordt reeds samengewerkt aan een

¹¹ <http://agendastad.nl/>

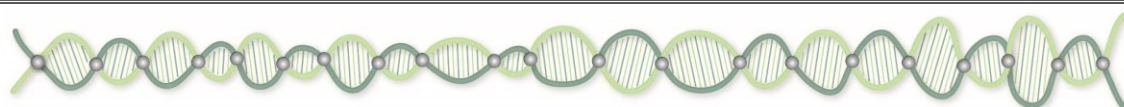

kennisagenda.

4. Partijen zullen zorgen voor kennisdeling, ondermeer via het netwerk 'Slimme en Gezonde Stad', waar alle SGS pilot steden bij zijn aangesloten evenals tientallen andere steden, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, ondernemers en adviesbureaus. Met stadsgesprekken wordt kennis opgehaald bij inwoners van de gemeente Utrecht.
5. Partijen zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van hun eigen inbreng in het Living Lab.
6. Partijen voeren deze intentieovereenkomst Living Lab Utrecht 'Slimme en Gezonde Stad' uit, waarbij zij elkaar open, met respect en scherp bevragen en blijvend op zoek gaan naar innovatieve oplossingen om de stedelijke leefomgevingskwaliteit in de regio Utrecht op een hoog peil te houden en te verbeteren;
7. Partijen zoeken samenwerking op met bedrijven en potentiële financiers, zodat mogelijk nieuwe verdienmodellen ontstaan.
8. Partijen stellen vast dat de eerste werklijnen die op de gezamenlijke agenda komen, bestaan uit:
 - a. Klimaatbestendige en Klimaatrobuuste stad
 - b. Een ontwerp en inrichting van een stad die uitnodigt tot gezond gedrag
 - c. Duurzame en schone mobiliteit
 - d. Circulaire economie (zie figuur 2).Het thema groene leefomgeving is door alle vier bovengenoemde werklijnen verweven. Partijen leggen verbinding tussen deze werklijnen.
9. Partijen organiseren een aantal inhoudelijke sessies om deze werklijnen verder uit te werken en concreet te maken middels ontwerpend onderzoek. De gemeente Utrecht schrijft het voorstel voor deze inhoudelijke sessies. Naast de vertegenwoordigers van de partijen, worden ook externe organisaties zoals kennisinstellingen bij deze sessies uitgenodigd. Ten voorbereiding van de uitwerking van de werklijnen worden kennisvragen uit de samenleving opgehaald. Het Stadslab kan hierin een belangrijke rol vervullen. In de loop van het Living Lab kunnen eventueel nieuwe werklijnen worden toegevoegd.

Artikel : Inzet en acties Rijksoverheid

1. de staatssecretaris van IenM faciliteert het Living Lab met het netwerk van SGS, kennis en kunde en oormerkt hiervoor maximaal € 300.000,- binnen het programmabudget van 'Slimme en Gezonde Stad' voor de duur van dit Living Lab tot eind 2018. Deze middelen blijven op de begroting van het ministerie van IenM staan en worden in overleg en naar behoefte in opdracht van de staatssecretaris van IenM ingezet. De staatssecretaris van IenM kan het budget gebruiken voor ontwerpend onderzoek en ontwikkeling van innovaties. IenM zal de (deel)opdrachten aanbesteden volgens de regel- en wetgeving zoals genoemd in de Aanbestedingswet 2012.

2. De staatssecretaris van EZ faciliteert het Living Lab met kennis, kunde en netwerk en stelt daarvoor € 20.000,- beschikbaar gericht op het uitbreiden en delen van kennis over de waarde van groen, biodiversiteit en stadslandbouw om zo het draagvlak voor natuur verder te vergroten;

Artikel: Inzet en acties Provincie

1. De provincie Utrecht faciliteert het Living Lab met kennis, kunde, netwerk en een maximale financiële bijdrage van € 50.000,- voor de duur van het Living Lab tot eind 2018;

Artikel: Inzet en acties Gemeente

1. De gemeente Utrecht zet het Living Lab op door inzet van kennis, kunde, netwerk en financiële middelen bestaande uit € 50.000,- binnen de begroting van 2016 voor het Stationsgebied. De gemeente is verantwoordelijk voor a) het vormgeven van de structuurvisie 2^e fase Stationsgebied, en b) de communicatie en participatie met inwoners en belanghebbenden in Utrecht;

Figuur 2: Eerste werklijnen binnen het Living Lab

Organisatie

1. Partijen richten een ambtelijke werkgroep op, bestaande uit afgevaardigden van de partijen. De werkgroep is belast met de uitvoering van de in de intentieovereenkomst opgenomen activiteiten. De gemeente Utrecht acteert als voorzitter van deze werkgroep.
2. In gezamenlijkheid bepalen de werkgroepleden de inhoudelijke activiteiten van het Living Lab, zetten deze acties uit, bewaken de voortgang en stemmen de resultaten af.
3. De werkgroep stuurt op het realiseren van mijlpalen en doelen en bereidt de evaluatie en jaarlijkse voortgangsrapportage voor.
4. De werkgroep heeft de opdracht om directeuren en bestuurders adequaat en voldoende frequent te informeren en te betrekken. De basis hiervoor is de periodieke monitoring van de voortgang.
5. Als eerste stap organiseert de werkgroep een project-startup in de vorm van vier interactieve werksessies voor de uitwerking van de eerste vier werklijnen van het Living Lab Utrecht (zie ook bijlage).

Slotbepalingen

Artikel: Uitvoering in overeenstemming met het recht

1. De afspraken (en nadere uitwerking daarvan) uit deze Intentieovereenkomst zullen in overeenstemming met het recht van de Europese Unie en het Nederlandse recht worden uitgevoerd, in het bijzonder voor zover de afspraken vallen onder de werking van de (Europese en nationale) regels met betrekking tot aanbesteding, mededinging, staatssteun en technisch normen en voorschriften.

Artikel: Wijzigingen

1. Elke partij kan de andere partijen schriftelijk verzoeken de intentieovereenkomst te wijzigen. De wijziging behoeft de schriftelijke instemming van alle partijen.
2. Partijen treden in overleg binnen zes weken nadat een partij de wens daartoe aan de andere partijen schriftelijk heeft medegedeeld.
3. De wijzigingen en de verklaringen tot instemming worden in afschrift als bijlagen aan deze intentieovereenkomst gehecht.

Artikel: Opzegging

1. Elke partij kan te allen tijde deze intentieovereenkomst met inachtneming van een opzegtermijn van 3 maanden schriftelijk opzeggen.

Artikel: Afdwingbaarheid

1. Deze intentieovereenkomst is niet in rechte afdwingbaar.

Artikel: Looptijd

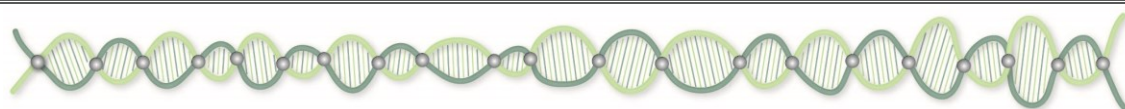
1. Deze intentieovereenkomst treedt in werking met ingang van de dag na ondertekening door alle partijen en eindigt op 31 december 2018.
2. Uiterlijk 3 maanden voor het einde van de looptijd besluiten partijen of deze intentieovereenkomst zal worden verlengd.

Artikel: Periodiek overleg

1. Alle in deze intentieovereenkomst genoemde afspraken worden zo snel mogelijk ter hand genomen.
2. Over de voortgang van deze intentieovereenkomst voeren partijen periodiek overleg in de werkgroep.

Artikel: Geschillen

1. Er is sprake van een geschil indien één van de partijen daarvan schriftelijk en gemotiveerd melding maakt aan de andere partijen, waarna partijen binnen 20 werkdagen na een zodanige melding eerst met elkaar in overleg treden om te bezien of in goed onderling overleg een oplossing van het geschil kan worden gevonden.

2. Indien het minnelijk overleg niet binnen 3 maanden leidt tot een oplossing van het geschil kunnen partijen de intentieovereenkomst beëindigen.

Artikel: Openbaarheid

1. Deze intentieovereenkomst wordt openbaar gemaakt door publicatie in de Staatscourant, waardoor anderen hiervan kennis kunnen nemen.

Artikel: Toetreding

1. Gedurende de looptijd van deze intentieovereenkomst bestaat de mogelijkheid om als partij toe te treden en te participeren in de intentieovereenkomst.
2. Een toetredende partij dient de verplichtingen die voor haar uit deze intentieovereenkomst voortvloeien (zonder voorbehoud) te aanvaarden.
3. Zij maakt haar verzoek tot toetreding schriftelijk bekend aan de deelnemende partijen. In dit verzoek zegt de nieuwe partij toe om zich aan te sluiten bij één of meerdere acties, of formuleert zelf een aanvullende actie.
4. Zodra partijen schriftelijk hebben ingestemd met het verzoek tot toetreding, ontvangt de betreffende partij de status van partij van deze intentieovereenkomst en gelden voor die partij de voor haar uit de intentieovereenkomst voortvloeiende rechten en verplichtingen.
5. Het verzoek tot toetreding en de verklaring tot instemming worden in afschrift als bijlage aan de intentieovereenkomst gehecht.

Artikel: Monitoring en evaluatie

1. Gedurende de looptijd van dit Living Lab worden jaarlijks de voortgang en de behaalde resultaten geëvalueerd. Op basis daarvan kunnen partijen besluiten om afspraken bij te stellen en/of af te ronden.

Aldus overeengekomen en in viervoud ondertekend op 6 juni 2016, te Utrecht

De wethouder van de gemeente Utrecht, dhr. V. Everhardt,

.....

De gedeputeerde van de provincie Utrecht, mw. A.M.A. Pennarts-Pouw,

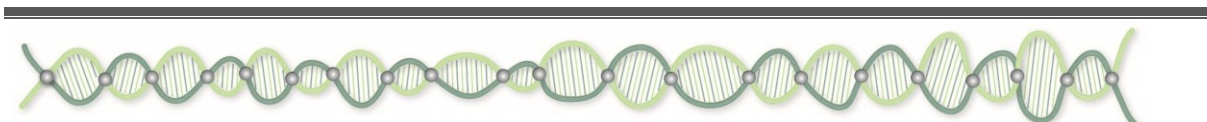
.....

De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, mw. S.A.M. Dijksma,

.....

De Staatssecretaris van Economische Zaken, dhr. M.H.P. van Dam, namens deze dhr. R. Feringa

.....

Bijlage: Toelichting Living Lab

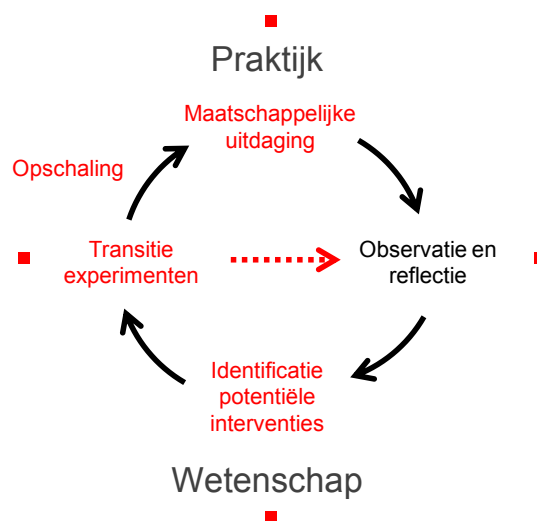
- Plangebied, Kenmerken, Werkwijze & Thema's -

Plangebied Living Lab

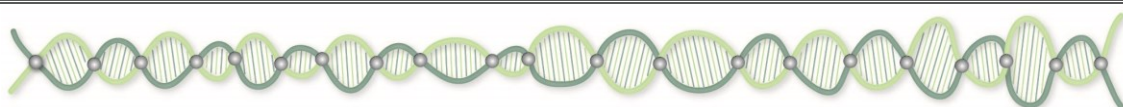
Het Living Lab Slimme en Gezonde Stad Utrecht – ‘a Healthy Urban Boost’ – richt zich op het Nieuwe Utrecht Centrum. Er ligt een focus op het stationsgebied en aangrenzende wijken. Binnen de intentieovereenkomst is ruimte om naar andere verbindingsovereenkomsten te kijken.

Kenmerken Living Lab

- Een integrale aanpak.
- Samenwerking tussen bedrijfsleven, overheden, kennispartners en maatschappelijke initiatieven.
- Uitvoeren van onderzoek en behalen van doorbraken op het gebied van stedelijke leefomgevingopgaven.
- Experimenteren met innovatieve concepten.
- Geografisch afgebakend gebied.
- Niet alleen visievorming, maar ook concrete, zichtbare resultaten in het plangebied
- Resultaten uit het Living Lab worden gedeeld met andere steden, zowel nationaal als internationaal.

Figuur 3: Schematische weergave van een leerproces in een Living Lab. Bron: Luca Bertolini professor Urban Planning en directeur van het Centre of Urban Studies aan de Universiteit van Amsterdam, presentatie, 18 februari 2016.

Living Lab als nieuwe werkwijze

De ambities van het programma Slimme en Gezonde Stad en gemeente Utrecht voor dit Living Lab zijn om actiegericht te onderzoeken hoe een hoogstedelijke omgeving als het Nieuwe Utrecht Centrum gezond en duurzaam verstedelijkt kan worden, zodat de leefomgevingskwaliteit in dit gebied permanent verbeterd wordt.

Met dit Living Lab beogen partijen te laten zien dat door integraal te werken, door consequent de samenwerking op te zoeken en te investeren in maatwerk voor een specifiek gebied, er concrete en innovatieve doelen worden bereikt, waar ieder van de deelnemende partijen baat bij heeft en waarmee meerwaarde wordt gecreëerd. Voor Utrecht en andere steden betekent dit: een duurzame verbetering van de gezonde leefomgeving.

Het samenwerkingsproces is er één van flexibiliteit en openstaan voor kansen. Dit betekent dat de stappen naar het uiteindelijke doel – gezonde en duurzame verstedelijking – niet bij voorbaat worden vastgelegd. Er is ruimte om af te wijken van het gebaande pad op basis van voortschrijdend inzicht, nieuwe technologie of andere innovaties.

Essentie van het Living Lab Utrecht

De deelnemers aan het diner pensant in november 2015 ter voorbereiding van het living lab hebben het belang van ruimte voor twijfel, voor onderzoek en wederzijdse nieuwsgierigheid ook onderstreept. Het Living Lab toont ambitie, inspireert, heeft de juiste opgave in beeld, maakt deze concreet en gaat van droom naar daad. De nieuwe werkwijze nodigt uit te zoeken naar cross-overs tussen beleidsterreinen, naar kansen voor verbinding, het elkaar helpen en samenwerking (zie figuur 1).

Inbreng in het Living Lab

Diverse kernpunten/thema's/kwesties van betrokken partijen geven richting aan de invulling van het Living Lab. Tevens hebben de ministeries van IenM en EZ, gemeente Utrecht en provincie Utrecht eigen beleidsaccenten. Figuur 4 op pagina B3 illustreert die verschillende invalshoeken met lijstjes van alle partijen, geplaatst langs de zijden van een zeshoek.

Zo is het voor IenM van belang dat de projecten elementen bevatten van: Meten en rekenen aan leefomgevingskwaliteit, Motivatie en gedrag, Ruimtelijke planning en ontwerp, Schoner verkeer en vervoer (elektrisch en zuinig vervoer stimuleren) en/of Integraal werken en integrale besluitvorming. Voor de gemeente Utrecht vormen de lijnen van de Healthy Urban Boost een belangrijke invalshoek. Voor de provincie Utrecht is van belang dat meer kennis en kunde wordt ontwikkeld en gedeeld op het gebied van gezonde leefomgeving. EZ ziet een belangrijke rol voor natuur en biodiversiteit als onderdeel van een gezonde en

aangename leefomgeving. Één lijstje is blanco, om aan te geven dat de partijen openstaan voor inbreng van anderen c.q. andere, nieuwe invloeden en ontwikkelingen.

De wensen, ambities, beoogde doelen op deze lijstjes – kortom de verschillende invalshoeken van partijen – worden door partijen in het Living Lab ingebracht. Na dialoog volgt een aantal projecten waar meerdere partijen belang bij hebben. Het geheel van die projecten geeft het Living Lab inhoud, weergegeven als cirkels in het midden van figuur 4.

Het Living Lab is een proces van continue ontwikkeling en van convergeren en divergeren. Partijen houden gedurende de looptijd van het Living Lab de thema's en projecten actueel. Projecten worden afgerond, krijgen al dan niet een vervolg en nieuwe projecten worden toegevoegd.

Figuur 4: verschillende invalshoeken van de partijen en voorbeelden van daaruit voortvloeiende gezamenlijke belangen en projecten.

Thema's in het Living Lab

Projecten worden geagendeerd vanuit de volgende gedeelde thema's:

- *Duurzame milieu- en leefomgevingskwaliteit:* de dilemma's die nu optreden tussen wet- en regelgeving en gezonde en duurzame verstedelijking. Ook: zoeken naar een optimale benutting van de groene leefomgeving (o.a. koppeling met de aanstaande city deal TEEB (The Economics of Ecosystems and Biodiversity: waarden van groen en blauw in de stad).
- *Gezondheid:* hoe de stedelijke leefomgeving te ontwerpen vanuit de spelende mens, met het oog op gezondheid en welbevinden? Bijv. groen in de stad (beweging, voedsel, waterresistentie, etc.).
- *Veranderende Mobiliteit:* bijv. de 'first en last mile' vanaf de parkeermachine Jaarbeurs, een mogelijke systeemsprong in openbaar vervoer, incl. gebruik van de elektrische deelauto en inclusief de samenhang van het lokale niveau met het regionale en nationale vervoersnetwerk, aandacht voor de schuivende verhouding tussen fietsers en voetgangers en auto ("Hoe eerlijk wordt de ruimte in de stad verdeeld?" en "Hoe kan de verkeersveiligheid verbeterd worden?"). Rol van elektrificering van de mobiliteit en vervoer. Hoe vorm te geven aan een eigentijdse mobiliteitshub bij de Jaarbeurs.
- *Veranderende Economie:* de vitale binnenstad (winkelgebied) in tijden van internetwinkelen en een veranderende rol van de auto in centra. Loskomen van de autobereikbaarheidsdiscussie.
- *Veranderende verhouding tussen wonen & werken:* hybride gebouwen, met een intelligente combinatie van wonen en het nieuwe werken, die ook nog eens

energieneutraal of zelfs energieleverend zijn (slim materiaalgebruik, verticaal groen, etc.).

- *Anticiperende planologie*: bestemmen met het oog op de toekomst: flexibel, faciliteren van cross-overs tussen verschillende bestemmingsvormen.

